

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ТЕСЛЮК СОФІЯ АНАТОЛІВНА

УДК 331.25:364-646.2:657.412.7

**ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Ліпич Любов Григорівна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
декан факультету економіки та управління.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України
Маргасова Вікторія Геннадіївна,
Чернігівський національний технологічний
університет, завідувач кафедри бухгалтерського
обліку, оподаткування та аудиту;

кандидат економічних наук

Петрушка Олена Володимирівна,
Тернопільський національний економічний університет,
старший викладач кафедри фінансів імені С. І. Юрія.

Захист відбудеться «28» листопада 2018 р. об 11⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.01 Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79008, м. Львів, проспект Свободи, 18, ауд. 115.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий «26» жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Б. Демчишак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування пенсійної системи України є найважливішим пріоритетом у реалізації соціальної політики держави, враховуючи такі фактори, як зростання демографічного навантаження та неспроможність традиційної солідарної системи забезпечити гідний рівень пенсійних виплат. Світовий досвід засвідчує, що ефективне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ), яке ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних і юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень сприятиме як отриманню додаткових виплат, так і мобілізації додаткових джерел інвестиційних ресурсів у економіку України.

Основними суб'єктами системи НПЗ, які найбільш конкурентоспроможні, законодавчо захищені, здатні акумулювати значні обсяги довгострокових фінансових ресурсів та перетворювати їх на інвестиційний капітал є недержавні пенсійні фонди (НПФ). НПФ як фінансові посередники та інституційні інвестори можуть надійно і соціально-ефективно функціонувати лише за умови належного фінансово-ресурсного забезпечення їхньої діяльності. Водночас їх фінансові ресурси потребують якісного управління як на макро- так і мікрорівнях, що надає обраній темі безумовної актуальності та значущості. Управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів передбачає не лише їх ефективне та цільове використання, а й недопущення незаконного застосування активів і пасивів, перетікання їх у тіньову економіку, гарантування вкладникам надійного пенсійного забезпечення і належного рівня життя в непрацездатному віці.

Теоретичним проблемам формування та використання фінансових ресурсів НПФ присвячено наукові роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Л. Алексєнко, І. Боднарюк, Н. Бородіна, С. Брагін, Д. Ванькович, О. Ватаманюк, Н. Вітка, К. Грем'яцька, І. Грудзевич, В. Даценко, Н. Демчишак, Н. Ковальова, Г. Козак, Л. Козаренко, С. Коніщев, В. Корнеєв, М. Крупка, А. Кузнецова, М. Лазебна, Е. Лібанова, Л. Ліпич, С. Макаренко, І. Малий, В. Маргасова, О. Мелешко, Л. Миргородська, А. Михайлов, І. Мойсєнко, С. Науменкова, О. Неліпович, В. Павлів, О. Петрушка, О. Підхомний, А. Постний, Б. Пшик, І. Сазонець, О. Соломка, Т. Стадниченко, Н. Ткаченко, Д. Третьяк, Н. Цікановська, Т. Яворська, А. Якимів та ін.

Незважаючи на високий інтерес науковців до функціонування недержавних пенсійних фондів, ще недостатньо напрацьовань з проблематики забезпечення їх фінансовими ресурсами, а також ефективної організації процесу управління ними. Деякі аспекти управління фінансовими ресурсами НПФ розглянуто в дослідженнях О. Кириленко, Н. Ковальнової, І. Левченко, Н. Небаби, О. Ярошенко. Проте нинішні реалії потребують аналізу структури фінансових ресурсів НПФ, механізму та системи управління ними, дослідження прогнозів розвитку недержавних пенсійних фондів, інструментів управління їхніми фінансовими ресурсами, оцінювання фінансових ризиків у ресурсозабезпеченні та ресурсовикористанні, вивчення іноземного досвіду щодо регулювання та нагляду за фінансовою діяльністю НПФ, формулювання концепційних засад державної політики їх розвитку й розроблення моделі акумулювання та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів. Усі ці аспекти зумовили не тільки актуальність теми, а й визначили мету, завдання і структуру дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати дисертації використані у процесі розроблення держбюджетної теми «Територіальні фінансові ресурси Західного прикордонного регіону України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0113U002222), де автором обґрунтовано підходи до системи управління ризиками, які виникають під час діяльності недержавних пенсійних фондів і у ході формування та використання їхніх фінансових ресурсів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення і вдосконалення теоретичних та прикладних положень і рекомендацій щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами НПФ України в умовах соціальної, політичної та економічної нестабільності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розвинути теоретичні основи формування фінансових ресурсів НПФ, розкрити їх складові, уточнити дефініцію «фінансові ресурси НПФ»;
- поглибити науково-методологічні підходи до організації системи управління фінансовими ресурсами НПФ;
- запропонувати інструментарій прогнозування розвитку НПФ та обсягу їх активів;
- сформулювати заходи підтримки прийняття рішень щодо напрямів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів НПФ;
- удосконалити ризик-менеджмент при формуванні та використанні фінансових ресурсів НПФ;
- обґрунтувати стратегічні орієнтири й вектори модернізації державного регулювання і нагляду за фінансовими ресурсами НПФ на основі імплементації вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- розробити модель акумулювання та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів;
- сформулювати концепцію державної політики розвитку НПФ.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління фінансовими ресурсами НПФ в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є наукові положення теорії фінансів, фінансового посередництва, інституційної інвестології та фінансової політики, страхового нагляду й контролю, а також загальнонаукові методи: метод наукової абстракції (при з'ясуванні понять «фінансові ресурси», «фінансові ризики», «механізм управління», «інструменти управління», «система управління» тощо); системний метод (у процесі з'ясування сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на фінансово-ресурсну базу НПФ, під час розроблення поняття «система управління фінансовими ресурсами НПФ», при оцінюванні фінансових ризиків ресурсотворення НПФ); метод аналізу та синтезу (під час розгляду обсягів розвитку фінансових ресурсів НПФ й дослідження фінансово-ресурсної бази НПФ); метод порівняння (для вивчення іноземного досвіду управління ФР НПФ та з'ясування динаміки обсягів фінансових ресурсів НПФ в Україні за роки їх існування); метод нечітких множин (для оцінювання та розрахунку ризиків, що супроводжують

діяльність НПФ); метод математичного моделювання (при моделюванні прогнозу обсягу та структури фінансових ресурсів НПФ в Україні та ін. 2018–2020 рр.; розробленні моделі акумулювання та використанням фінансових ресурсів; утворенні моделі (з допомогою методики Data Mining програми Statistica) стратегічного управління фінансовими ресурсами за різними варіантами розвитку).

Інформаційну базу дослідження складають наукові роботи вітчизняних і зарубіжних учених, монографічна та періодична література, нормативно-правові акти України, звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг, офіційні дані Державної служби статистики України, звітність НПФ, власні аналітичні розрахунки, ресурси Інтернету.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в систематизації та розвитку теоретичних і прикладних засад управління фінансовими ресурсами НПФ в умовах економічної нестабільності, а також напрямів його вдосконалення в Україні. До основних результатів дисертаційної роботи, які містять наукову новизну, належать:

вперше:

– розроблено модель акумулювання та використанням фінансових ресурсів НПФ у вигляді цільової функції з додатковими умовами на змінні, яка ґрунтується на дуальності їх соціально-економічної природи та поліфункціональності, тобто визначає оптимальні пропорції задоволення вимог учасників НПФ щодо виплат та отримання прибутку для стабільного функціонування на засадах раціонального розподілу ресурсів;

удосконалено:

– науково-методологічні підходи до формування системи управління фінансовими ресурсами НПФ, яка поєднує в собі місію, цілі та принципи, а також форми, методи та інструменти управління, що дає змогу виокремити дві підсистеми – керуючу та керовану, мета функціонування якої полягає у забезпеченні її ефективної діяльності для досягнення високих стандартів пенсійного забезпечення населення;

– методичний інструментарій попередження ризикоутворюючих факторів, які впливають на фінансові ресурси НПФ, що базується на правилах нечіткої логіки з передбаченням адаптації вхідних даних до змін середовища для ефективного використання впродовж тривалого часу. Запропонований інструментарій, на противагу наявним, репрезентує різновекторні управлінські рішення щодо забезпечення фінансовими ресурсами та може слугувати базою для раціонального вибору моделей управління ризик-факторами;

– концептуальні положення державної політики розвитку НПФ в Україні на основі системного підходу, до яких належать умови, чинники, завдання, напрями, очікувані результати, що сприятиме структурним зрушенням у секторі НПФ, підвищенні його ефективності та конкурентоспроможності і в підсумку стимулюватиме зростання економіки та рівня добробуту населення;

одержали подальший розвиток:

– тлумачення сутності «фінансові ресурси НПФ» як сукупності грошових коштів учасників, залучених для їх пенсійного забезпечення, які в процесі акумулювання, використання результатів інвестиційної діяльності відповідно до сформованих інвестиційних портфелів та розподілу (активів і пасивів), виконують важливі соціально-

економічні функції в середньотерміновій і довготерміновій перспективі та в умовах фінансової глобалізації пов'язані зі страховою, банківською й іншими фінансово-економічними системами. На відміну від наявних дане визначення забезпечує усунення ототожнення його змістового наповнення із такими суміжними поняттями, як «пенсійні активи», «пенсійні кошти», і дає змогу уточнити співвідношення між складовими фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів;

– інструментарій прогнозування розвитку НПФ та обсягу їх активів, який, на відміну від наявних, передбачає використання регресійного аналізу та трендових моделей, що дає змогу планувати оптимум у кількісних і якісних показниках функціонування НПФ;

– теоретико-методологічні положення організації процесу прийняття рішень щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів НПФ, які, на відміну від поширених, передбачають комплексне використання регулювальних та стимулюючих інструментів, що дають змогу обґрунтувати можливості активізації розвитку недержавного пенсійного забезпечення та визначити передумови забезпечення пріоритетності цього виду діяльності у довготерміновій перспективі;

– наукові підходи до обґрунтування системи державного регулювання та нагляду за фінансово-ресурсною діяльністю НПФ на основі імплементації зарубіжного досвіду, що, на відміну від наявних, передбачають впровадження нових організаційних засад нагляду та напрямів його розвитку на основі рейтингування НПФ.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, можуть використовуватись у практиці роботи НПФ, компаній з управління активами та інших суб'єктів НПЗ у процесі управління фінансовими ресурсами НПФ, а також у діяльності державних органів, що здійснюють нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Запропоновані рекомендації щодо управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів Волинської області були використані для обґрунтування стратегічних напрямів розвитку при формуванні Стратегії розвитку Волинської області на період до 2020 року та плану заходів її реалізації (довідка № 1368/36/2-18 від 07.07.2018 р.), а саме: виокремлення проблем розвитку недержавних пенсійних фондів та структури їх фінансових ресурсів дало змогу розробити першочергові заходи для подолання загроз та мінімізації ризиків, спрямованих на посилення соціальної захищеності громадян; сформульована система нагляду за фінансово-ресурсною діяльністю недержавних пенсійних фондів передбачила запровадження нових організаційних засад нагляду та основних напрямів їх розвитку.

Результати аналізу фінансово-ресурсної бази вітчизняних недержавних пенсійних фондів, а також розроблення середньотермінового прогнозу їх розвитку використано в діяльності Відкритого недержавного пенсійного фонду «Дністер» на всіх етапах підготовки та реалізації пенсійних програм недержавного пенсійного фонду (довідка № 93 від 28.05.2018 р.) та ТОВ «Компанія з управління активами «Портфельні інвестиції» в процесі формування інвестиційної стратегії компанії (довідка № 18-113 від 03.06.2018 р.).

Науково-методичні положення дисертації використано у навчальному процесі на факультеті економіки та управління Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки за програмами підготовки бакалаврів та магістрів під час викладання дисциплін «Фінанси», «Фінансовий ринок», «Страховання» (довідка № 03-8/02/1782 від 20.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, результати, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації отримані автором самостійно. З наукових робіт, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використано лише ідеї та результати, які становлять особистий внесок здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідались на дев'яти міжнародних і всеукраїнських конференціях, зокрема: «Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку» (29–30 травня 2014 р., м. Луцьк), «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (10–11 жовтня 2014 р., м. Херсон), «Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управління проектами» (16–17 жовтня 2014 р., м. Одеса), «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (25–26 травня 2015 р., м. Луцьк), «Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи» (23–24 жовтня 2015 р., м. Київ), «Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки» (8–9 квітня 2016 р., м. Дніпропетровськ), «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика», (25–26 травня 2016 р., м. Луцьк), «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії», (14–15 жовтня 2016 р., м. Дніпро), «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (24–25 травня 2017 р., м. Луцьк).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані в 20 наукових працях загальним обсягом 8,49 д. а. (7,49 д. а. належить особисто автору), з них: 1 колективна монографія; 8 статей у наукових фахових виданнях України (з них 4 включено до міжнародних наукометричних баз); 2 – в інших наукових виданнях; 9 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 297 сторінок, у тому числі основний текст – 200 сторінок. Робота містить 44 таблиці, 36 рисунків, 20 додатків. Список використаних джерел налічує 196 найменувань і наводиться на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, проінформовано про особистий внесок здобувача, наведено дані про апробації та публікації результатів роботи, її обсяг і структуру.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади формування фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів»** розкрито сутність фінансових ресурсів НПФ, обґрунтовано методологію їх дослідження, визначено структуру та особливості їх формування, охарактеризовано систему управління фінансовими ресурсами НПФ в Україні.

Аргументовано, що фінансові ресурси є умовою функціонування, чинником розвитку та економічного зростання НПФ, де основною ознакою є їх пріоритетність з-поміж інших видів ресурсів, а саме: матеріальних, трудових, технічних, інформаційних, організаційних, просторових, технологічних, соціальних та ін. Аналіз наукових джерел дав змогу виокремити найважливіші функції фінансових ресурсів НПФ: внутрішні (стартова, захисна, підтримки довіри клієнтів, забезпечення оперативної діяльності тощо) та зовнішні (стимульовальна, відтворювальна, стабілізаційна та ін.).

Системний аналіз нинішніх наукових поглядів на економічну діяльність НПФ дав змогу виявити, що структурна характеристика фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів фрагментарна і часто неоднозначна. Доведено, що структура фінансових ресурсів НПФ має низку особливостей, зумовлених специфікою самих НПФ, які створюються у формі непідприємницького товариства; джерелами фінансових ресурсів НПФ є пенсійні внески, інвестиційний дохід або продаж активів; НПФ свої кошти спрямовують на пенсійні виплати, інші зобов'язання, видатки та придбання активів.

У роботі поняття «фінансові ресурси НПФ» запропоновано розуміти як сукупність грошових коштів учасників, залучених для їх пенсійного забезпечення, які в процесі акумулювання, використання результатів інвестиційної діяльності відповідно до сформованих інвестиційних портфелів та розподілу (активів і пасивів) виконують важливі соціально-економічні функції у середньотерміновій і довготерміновій перспективі та в умовах фінансової глобалізації пов'язані зі страховою, банківською й іншими фінансово-економічними системами. Це визначення забезпечує усунення ототожнення його змістового наповнення із такими суміжними поняттями, як «пенсійні активи», «пенсійні кошти» і дає змогу уточнити співвідношення між складовими фінансових ресурсів НПФ.

Результати аналізу наукових поглядів і підходів до управління фінансовими ресурсами НПФ дають змогу стверджувати про недостатній рівень обґрунтування сутності цього поняття. У роботі управління фінансовими ресурсами НПФ запропоновано розуміти як діяльність, що пов'язана із впливом на залучення, примноження та використання фінансових ресурсів для підвищення конкурентоспроможності та стійкості НПФ на фінансовому ринку.

З'ясовано, що організація управління фінансовими ресурсами НПФ включає завдання, процес управління та систему управління ними. Система управління фінансовими ресурсами характеризується взаємозв'язком та безперервною взаємодією двох підсистем (керуючої та керованої), а мета її функціонування полягає в забезпеченні оптимальних умов формування, використання та оптимізації фінансових ресурсів НПФ. Систему управління фінансовими ресурсами НПФ формує сукупність принципів та функцій, цілей, суб'єктів та об'єктів управління, його форм, методів та інструментів, які перебувають у взаємозв'язку (рис. 1). Механізм управління фінансовими ресурсами НПФ – це особливий спосіб взаємодії окремих елементів системи управління (форм, методів, інструментів), спрямованих на раціональне залучення та примноження фінансових ресурсів НПФ у країні для підвищення рівня пенсійного забезпечення населення.

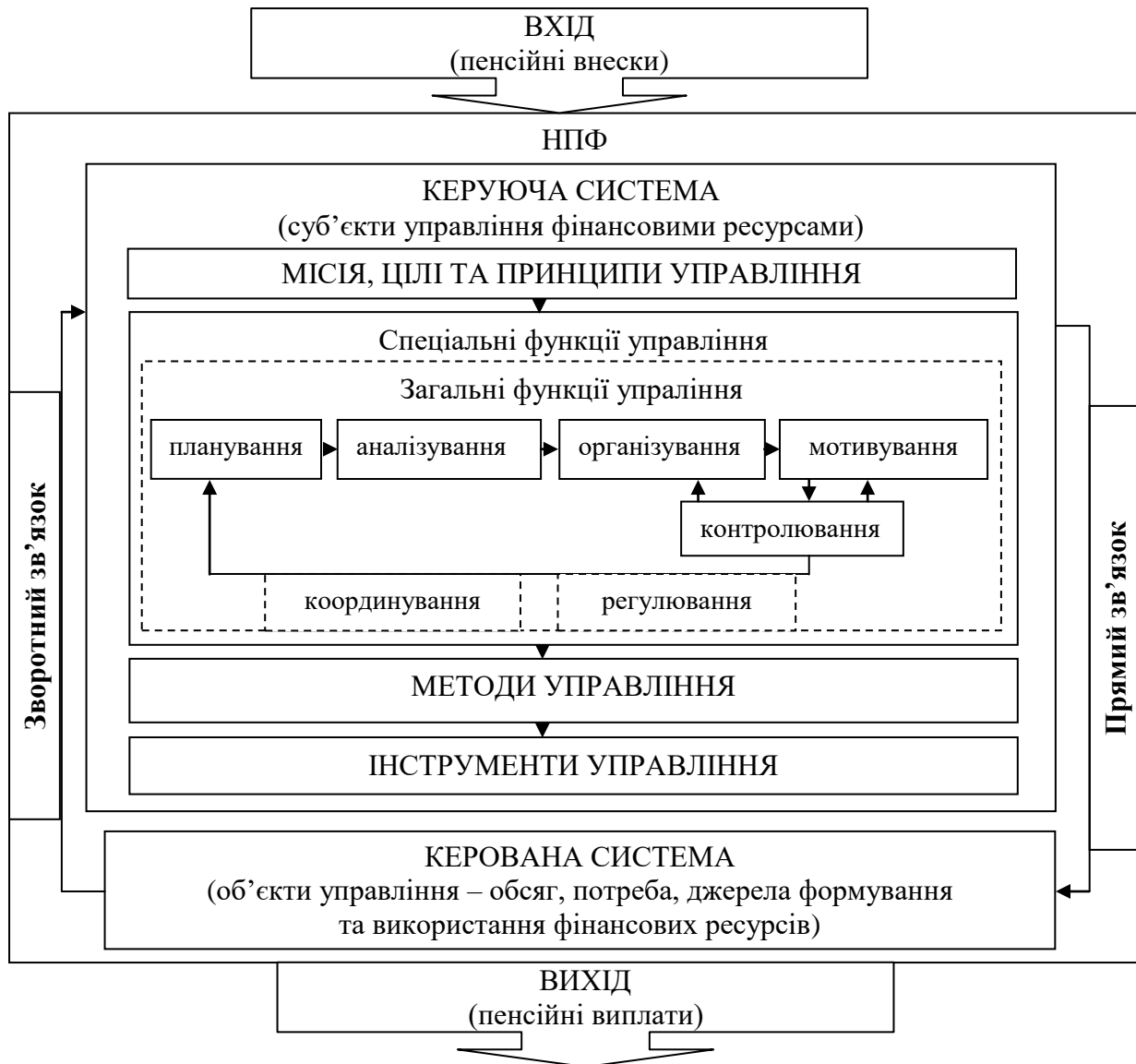

Рис. 1. Система управління фінансовими ресурсами НПФ

Джерело: розроблено автором

Обґрунтовано, що враховуючи специфіку діяльності НПФ, суб'єктів впливу на їх фінансові ресурси доцільно поділити на прямих та опосередкованих, а також суб'єктів макрорівня і мікрорівня. Зважаючи на це, встановлено, що залежно від суб'єктів управління (на макро- чи мікрорівні) характеристика структурних елементів системи та механізму управління буде дещо різнитися.

У другому розділі «Аналізування системи забезпечення фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів в Україні» проаналізовано динаміку фінансових ресурсів вітчизняних недержавних пенсійних фондів, здійснено прогнозування розвитку НПФ та обсягу їх активів, охарактеризовано суб'єкти та інструменти управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів, розроблено методіку оцінювання ризиків діяльності недержавних пенсійних фондів та їх елімінування.

Обґрунтовано, що одним із основних показників, які характеризують фінансові ресурси НПФ є сплачені пенсійні внески, що надходять в обсягах та в порядку, встановленому пенсійним контрактом, максимальний розмір яких не обмежується.

Встановлено, що обсяги сплачених пенсійних внесків в Україні з кожним роком зростають: у 2017 р. становили 1897,3 млн грн і збільшилися порівняно з 2009 р. на 1143 млн грн. При цьому основну частку (понад 90 %) пенсійних внесків становлять внески від юридичних осіб, в той час як внески фізичних осіб-підприємців залишаються дуже мізерними і не змінюються впродовж аналізованого періоду (0,2 млн грн). За 2017 р. середній обсяг пенсійного внеску на одного вкладника становив: на юридичну особу та фізичну-особу підприємця – 36,9 тис. грн (у 2016 – 26,5 тис. грн); фізичну особу – 0,8 тис. грн (у 2016 – 0,3 тис. грн). Здійсненні накопичення пенсійних внесків дуже малі й становлять близько 1 % річних обсягів власних надходжень Пенсійного фонду України.

Разом із сумою пенсійних внесків зростає сума пенсійних виплат учасникам НПФ, якими є грошові виплати учаснику системи недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, що здійснюються за рахунок коштів, накопичених у НПФ і врахованих на індивідуальному пенсійному рахунку. На кінець 2017 р. сума таких виплат (одноразові та на визначений строк) збільшилась порівняно з 2016 р. на 10,5 % (становила 696,3 млн грн). Співвідношення сум пенсійних виплат і пенсійних внесків щороку збільшується (у 2010 р. становило 17 %, 2016 р. – 33,2 %, 2017 р. – 36,7 %), що, з одного боку, вказує на відставання приросту загальної суми пенсійних внесків від щорічного приросту пенсійних виплат, а з іншого – необхідно очікувати, що в подальшому пенсійні виплати сумарно збільшуватимуться, як і кількість пенсійних контрактів, строк дії котрих закінчився. Обсяги фінансових ресурсів у формі залучених пенсійних внесків є незначними для забезпечення можливості здійснення диверсифікації пенсійних активів у дохідні фінансові інструменти.

Доведено, що прогнозування обсягу фінансових ресурсів НПФ впливає на прийняття управлінських рішень щодо їх розвитку. На основі регресійного аналізу та побудови трендових моделей основних показників діяльності НПФ сформовано середньотерміновий прогноз розвитку НПФ та їх активів (рис. 2).

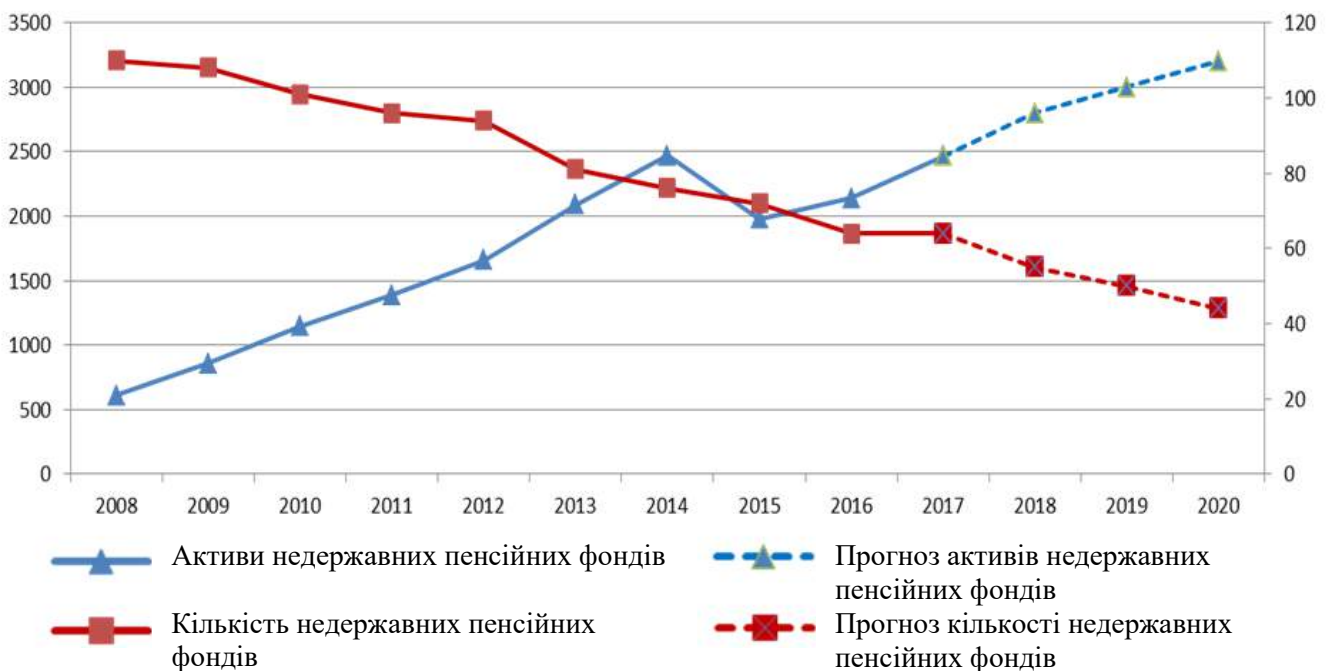

Рис. 2. Прогноз кількості НПФ та обсягу їх активів на 2018–2020 рр.

Джерело: розраховано автором на основі офіційних статистичних даних

Прогнозні розрахунки активів НПФ важливі на всіх етапах розроблення та реалізації пенсійних програм НПФ, оскільки від повноти отриманих даних залежить ефективність прийнятих управлінських рішень щодо фінансових ресурсів.

Аргументовано, що управління фінансовими ресурсами НПФ на макро- та мікрорівні повинно здійснюватися за допомогою регулюючих та стимулюючих інструментів. До інструментів регулювання, за допомогою яких встановлюються правила поведінки на ринку та створюються необхідні умови діяльності НПФ, належать: закони, нормативно-правові документи (постанови, укази, розпорядження тощо). Стимулювальні інструменти впливу на фінансові ресурси НПФ, до яких належать: податкова пільга, податкова знижка, звільнення від сплати податків, податкові канікули – спонукають і схиляють до прогнозованих рішень і кроків. Їх застосування в сукупності дасть змогу досягнути відповідних результатів для активізації розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Передусім фіскальне стимулювання формуватиме накопичення у системі НПФ та сприятиме зниженню обсягів тіньової економіки. Через пільги в оподаткуванні для учасників і вкладників НПФ створюються додаткові стимули для офіційної виплати заробітної плати і подальшого накопичення.

Обґрунтовано вплив ризиків на діяльність НПФ, які доцільно поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх належать ризики недовіри, політичні, демографічні, системні, інфляційні, правові. Відповідно, внутрішні – інвестиційні, ринкові та ризики ліквідності. Для їх оцінювання використано метод нечітких множин, який в умовах невизначеності показує вплив сукупності факторів (ризиків) на залежні змінні (основні показники функціонування НПФ – обсяги пенсійних внесків та пенсійних виплат). Для обраних показників за допомогою дисперсійного аналізу проведено градацію їх значень, що дало змогу в якості вхідних параметрів класифікувати ризики за ступенем чотирирівневого впливу, значення яких отримані на основі досліджень особливостей впливу різних ризиків, де кожен оцінювався за власними критеріями, діапазоном значень та визначалися в конкретні терми. Показники залежних змінних (обсяги пенсійних внесків і пенсійних виплат) для більшої об'єктивності переведено в дол. США та логарифмовані (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги пенсійних внесків та пенсійних виплат НПФ в Україні у 2009–2017 рр.

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Пенсійні внески (млн дол. США)	96,4	116,6	138,3	164,4	198,6	152,1	86,37	83,70	92,70
логарифмовані	4,57	4,76	4,93	5,10	5,29	5,02	4,46	4,43	4,53
Пенсійні виплати (млн дол. США)	11,5	19,9	26,2	31,5	37,6	35,5	25,5	24,7	26,2
логарифмовані	2,44	2,99	3,27	3,45	3,63	3,57	3,24	3,20	3,26

Джерело: розраховано автором на основі офіційних статистичних даних

Для побудови нечіткої множини використано алгоритм Мамдані (послідовність із декількох етапів, де кожен наступний отримує на вхід кількісні значення, отримані на попередньому етапі). Нечіткий зв'язок включає в себе лінгвістичну змінну і терм, який представлений нечіткими умовами. Так, лінгвістичні змінні, які записані в умові – вхідні, а при виході – вихідні подано у табл. 2; 3.

Лінгвістична оцінка змінних для вхідних змінних

Параметри	Назва	Діапазон значень	Терми (R _i)			
			низький (Н)	середній (С)	високий (В)	дуже високий (ДВ)
Зовнішні ризики						
x ₁	Політичні ризики	7÷15	7 ≤ X ₁ ≤ 9	9 < X ₁ ≤ 11	11 < X ₁ ≤ 13	13 < X ₁ ≤ 15
x ₂	Ризик недовіри	11,2÷66,7	66,7 ≥ X ₂ ≥ 52,8	52,8 > X ₂ ≥ 38,9	38,9 > X ₂ ≥ 25	25 > X ₂ ≥ 11,2
x ₃	Демографічні ризики	-40÷100	X ₃ ≤ -40	-40 < X ₃ ≤ 40	40 < X ₃ ≤ 100	100 < X ₃
x ₄	Правові ризики	25÷100	100 ≥ X ₄ ≥ 75	75 > X ₄ ≥ 50	50 > X ₄ ≥ 25	25 > X ₄
x ₅	Інфляційні ризики	-0,2÷45,1	-0,2 ≤ X ₅ ≤ 11,3	11,3 < X ₅ ≤ 22,5	22,5 < X ₅ ≤ 33,8	33,8 < X ₅ ≤ 45,1
x ₆	Системні ризики	0÷10	0 ≤ X ₆ ≤ 2,5	2,5 < X ₆ ≤ 5	5 < X ₆ ≤ 7,5	7,5 < X ₆ ≤ 10
x ₇	Кібер-ризики	0÷20	0 ≤ X ₇ ≤ 5	5 < X ₇ ≤ 10	10 < X ₇ ≤ 15	15 < X ₇ ≤ 20
Внутрішні ризики						
x ₈	Інвестиційні ризики	1÷100	100 ≥ X ₈ ≥ 50	50 > X ₈ ≥ 30	30 > X ₈ ≥ 10	10 > X ₈ > 1
x ₉	Ринкові та фінансові ризики	0,5÷4	3,5 ≥ X ₉ ≥ 4	2,5 > X ₉ > 3,5	1,5 > X ₉ > 2,5	0,5 > X ₉ > 1,51

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3

Лінгвістична оцінка змінних для вихідних змінних

Параметри	Назва	Діапазон значень	Терми (R _i)			
			низький (Н)	середній (С)	високий (В)	дуже високий (ДВ)
Y ₁	Пенсійні внески	1÷7	1 < y ₁ < 2	2 < y ₁ < 3	3 < y ₁ < 5	5 < y ₁ < 7
Y ₂	Пенсійні виплати	1÷5	1 < y ₂ < 1,5	1,5 < y ₂ < 2,5	2,5 < y ₂ < 4	4 < y ₂ < 5

Джерело: розраховано автором

Моделювання функції ризику за допомогою нечітких множин здійснюється на основі цільової функції:

$$F_j = \max_k \left\{ \max_i \left\{ \sup_{x \in X_i} \left(\min \left\{ \mu_{x_{N_i}}(x), \mu_{x_{N_{ik}}}(x) \right\} \right) \right\} \right\}, \quad (1)$$

де X_i – область значень i -го параметра ($i = \overline{1,4}$); $\mu_{x_{N_i}}, \mu_{x_{N_{ik}}}$ – функції належності нечітких підмножин факторів впливу (x_1, \dots, x_4) на стан ризику, де N_{ik} – їх кількість.

Результати моделювання показали, що кожному рівню Y_1 та Y_2 відповідають комбінації різних ризиків із різним ступенем впливу. Для прикладу, високі пенсійні внески ($Y_1 = 4$) перебувають під впливом низького політичного ризику ($x_1 = 4; 4,07; 2,48$), середнього ризику ($x_2 = 47; 44; 30,9; 45,6$) недовіри та середнього або високого демографічного ризику ($x_3 = 6,51; 2,53; 68$).

Згенерована база знань типу Мамдані з відображенням політичних ризиків, ризиків недовіри та демографічних для Y_1 має вигляд (рис. 3).

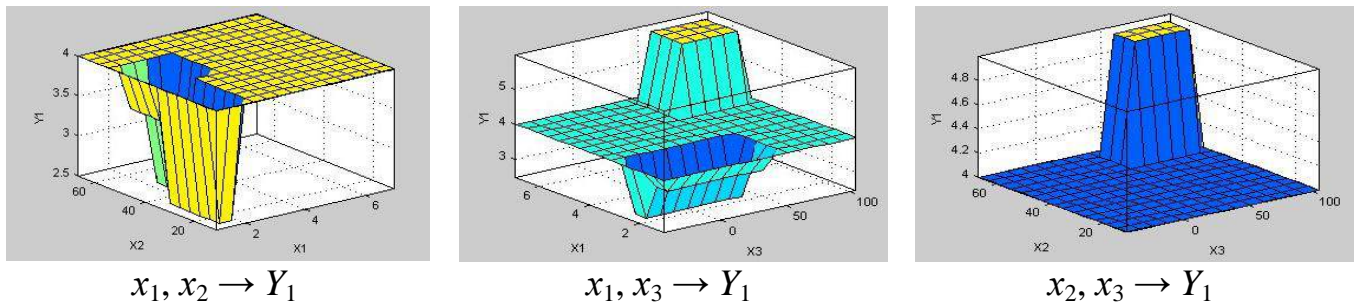

Рис. 3. Поверхня прогнозованих значень політичного (x_1), ризику недовіри (x_2) та демографічного ризику (x_3) до пенсійних внесків (Y_1).

Джерело: розраховано автором

У роботі за таким самим принципом розраховано всі варіанти ризиків, ступені їх впливів на пенсійні внески та пенсійні виплати (x_1, x_2, x_3 на Y_1 та Y_2 ; x_1, x_2, x_5 на Y_1 та Y_2 ; x_1, x_2, x_6 на Y_1 та Y_2 ; x_1, x_2, x_7 на Y_1 та Y_2 ; x_1, x_3, x_4 на Y_1 та Y_2 ; x_1, x_2, x_3 на Y_1 та Y_2 ; x_1, x_4, x_7 на Y_1 та Y_2 ; x_8, x_9 на Y_1 та Y_2).

Проведені розрахунки дають підстави зробити висновок, що запропоновану методика можуть використовувати НПФ та інші суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення при оцінці та розрахунку ризиків для можливості прогнозування своєї діяльності, а також розроблення механізмів щодо їх мінімізації, адаптації до них чи повного усунення.

У третьому розділі «Удосконалення системи формування та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів в Україні» запропоновано напрями підвищення ефективності державного регулювання та нагляду за діяльністю НПФ на основі узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду, удосконалено концептуальні положення державної політики розвитку НПФ в Україні, розроблено модель акумулювання та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів у контексті їх стратегічного управління.

Доведено, що забезпечення розвитку НПФ та ефективне управління їх фінансовими ресурсами можливе за умов належного державного регулювання та нагляду, які спрямовані на забезпечення цілісності, безпеки, диверсифікації активів; поінформованості учасників та вкладників пенсійних фондів; оперативного виявлення проблем в управлінні фінансовими ресурсами НПФ; зростання доходів населення України; забезпечення довіри широкого загалу до НПФ.

Система державного регулювання і нагляду за діяльністю НПФ та їх фінансовими ресурсами формується відповідними міжнародними органами регулювання та нагляду за суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення, відповідними національними органами державної влади, органами управління НПФ та добровільними об'єднаннями НПФ. Функціонує ця система на основі дотримання визначених принципів і напрямів регулювання та нагляду. Першочерговими напрямами є такі: рейтингування та моніторинг діяльності НПФ та їх фінансових ресурсів, регулювання і нагляд інвестиційної діяльності, пруденційний нагляд, система розкриття інформації.

У розробленій економіко-математичній моделі акумулювання та використання фінансових ресурсів НПФ завдання зведені до пошуку таких пропорцій, які б могли

задовольняти вимоги їхніх учасників щодо виплат та отримувати прибуток для їх стабільного функціонування на засадах раціонального розподілу ресурсів. При цьому визначалися відповідні умови: 1) балансової умови руху фінансових ресурсів НПФ на початок періоду; 2) балансової умови руху фінансових ресурсів НПФ на наступні періоди; 3) умови відносно структури часток інвестування портфеля з урахуванням нормативних вимог; 4) умови відносно виділених коштів для інвестиційного портфеля НПФ.

$$F = S_t + P_t + \sum_{i=1}^I X_{it} x_{it} + \sum_{j=1}^J Y_{jt} y_{jt} + \sum_{r=1}^R D_{rt} d_{rt} + \sum_{l=1}^L Z_{lt} z_{lt} + \sum_{m=1}^M H_{mt} h_{mt} + \sum_{n=1}^N Q_{nt} q_{nt} + \sum_{k=1}^K G_{kt} g_{kt} + \sum_{u=1}^u C_{ut} c_{ut} - V_t - W_t \rightarrow \max, \quad (2)$$

де: S_t – власний капітал НПФ в період t ; P_t – надходження пенсійних внесків в період t ; V_t – витрати в період t ; W_t – пенсійні виплати в період t ; i – індекс виду цінних паперів, дохід за якими гарантовано державою, $i = (1, I)$; j – індекс виду облігацій підприємств, емітентами яких є резиденти України, $j = (1, J)$; r – індекс виду акцій, українських емітентів, $r = (1, R)$; l – індекс виду цінних паперів, дохід за якими гарантовано урядами іноземних держав $l = (1, L)$; m – індекс виду цінних паперів іноземних емітентів, $m = (1, M)$; n – індекс виду іпотечних цінних паперів, $n = (1, N)$; k – індекс виду банківських металів, у тому числі депозитні рахунки в банківських металах, $k = (1, K)$; u – індекс інших сфер інвестування не заборонених законодавством, $u = (1, U)$; x_{it} – обсяг коштів, вкладених НПФ в i -й вид цінних паперів, дохід за якими гарантовано державою в період t ; y_{jt} – обсяг коштів, вкладених НПФ в j -й вид облігацій підприємств, емітентами яких є резиденти України в період t ; d_{rt} – обсяг коштів, вкладених НПФ в r -й вид акцій українських емітентів в період t ; z_{lt} – обсяг коштів, вкладених НПФ в l -й вид цінних паперів, дохід за якими гарантовано урядами іноземних держав в період t ; h_{mt} – обсяг коштів, вкладених НПФ в m -й вид банківських депозитів в період t ; q_{nt} – обсяг коштів, вкладених НПФ в n -й вид іпотечних цінних паперів в період t ; g_{kt} – обсяг коштів вкладених НПФ в k -й вид банківських металів, у тому числі депозитні рахунки в банківських металах в період t ; c_{ut} – обсяг коштів, вкладених НПФ в u -й вид іншого інвестування не забороненого законодавством сфери для інвестування в період t ; X_{it} – величина корисності, яку отримає НПФ від виділених одиниць коштів для i -го виду цінних паперів, дохід за якими гарантовано державою в період t ; Y_{jt} – величина корисності, яку отримає НПФ від виділених одиниць коштів для вкладення в j -й вид облігацій підприємств, емітентами яких є резиденти України в період t ; D_{rt} ; Z_{lt} ; H_{mt} ; Q_{nt} ; G_{kt} ; C_{ut} – за аналогією.

Дану модель було адаптовано для НПФ «ВСІ». З отриманого результату випливає, що чистий дохід НПФ «ВСІ» – 0,08837 млн грн, при цьому оптимальний розподіл інвестиційного портфелю має такий вигляд: вклади (депозитні) банківські рахунки – 4,418715198 (млн грн), цінні папери, дохід за якими гарантовано КМУ – 4,418715198 (млн грн), облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України – 3,534972158 (млн грн), акції українських емітентів – 0,44187152 (млн грн), об'єкти нерухомості – 0,88374304 (млн грн), банківські метали – 0,88374304 (млн грн).

Такі розрахунки дають змогу планувати і прогнозувати основні грошові потоки НПФ «ВСІ» та відповідно можуть бути використані іншими фондами у процесі їх стратегічного планування для оптимізації їхньої діяльності та підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами в коротко-, середньо- та довготерміновій перспективі.

У роботі доведено, що одним із вагомих завдань державної політики щодо НПФ є підвищення рівня їх безпеки для зростання довіри населення до НПФ усіх видів: відкритих, корпоративних, професійних і визначення перспективних напрямів удосконалення їхньої діяльності. Концепція державної політики розвитку НПФ відображена на рис. 4.

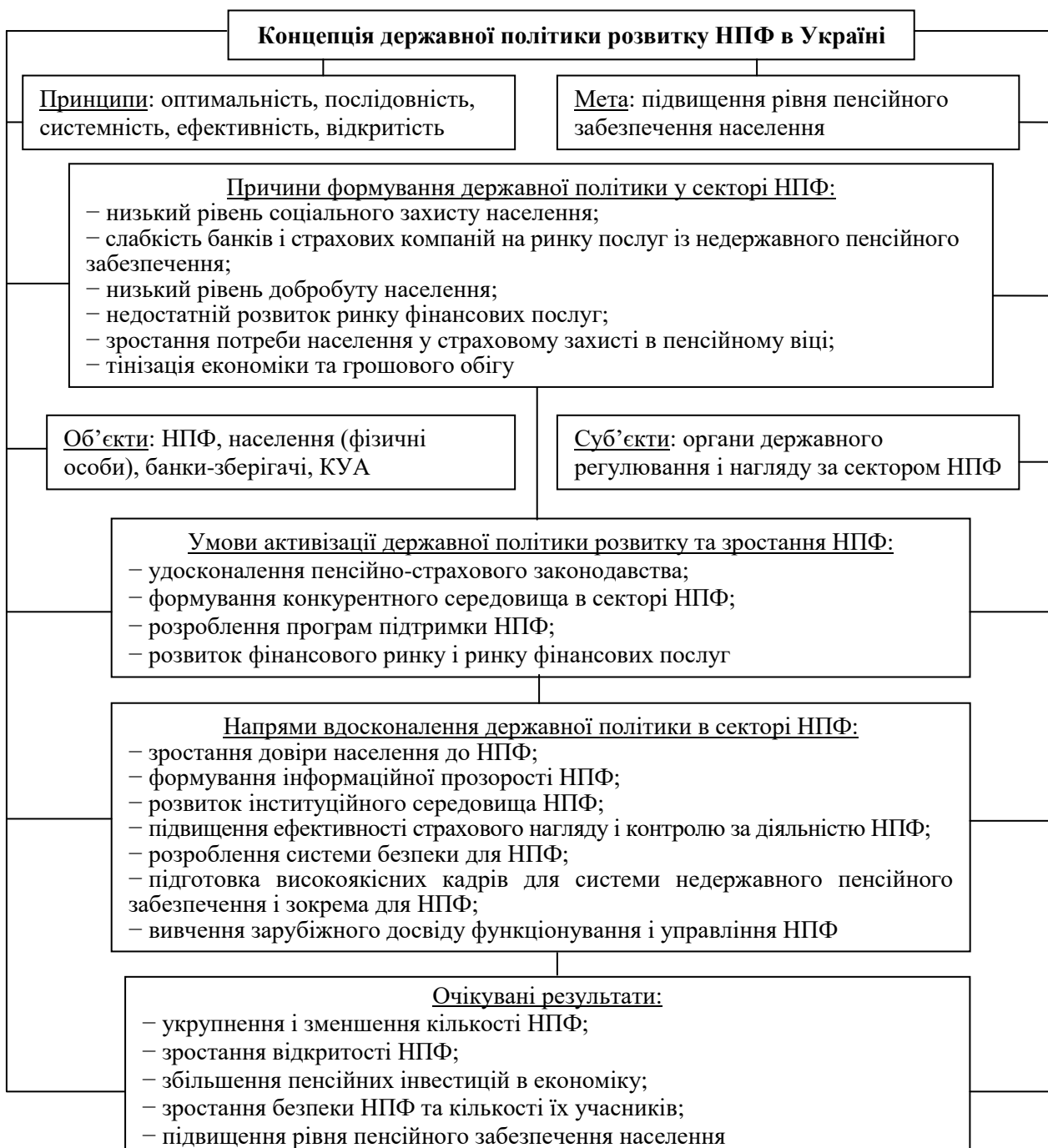

Рис. 4. Схема концепції державної політики розвитку НПФ в Україні

Джерело: запропоновано автором

Сформовані концепційні засади удосконалення державної політики розвитку НПФ направлені на посилення їх конкурентоспроможності, що позитивно позначиться на розвитку економіки і зростання добробуту населення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання щодо розроблення та обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій з метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами НПФ України в умовах соціальної, політичної та економічної нестабільності. Результати проведеного дослідження дали можливість зробити такі висновки й обґрунтувати наступні пропозиції.

1. Уточнено тлумачення поняття «фінансові ресурси НПФ» як сукупності грошових коштів учасників, залучених для їх пенсійного забезпечення, які в процесі акумулювання, використання результатів інвестиційної діяльності відповідно до сформованих інвестиційних портфелів та розподілу (активів і пасивів), виконують важливі соціально-економічні функції в середньотерміновій і довготерміновій перспективі та в умовах фінансової глобалізації пов'язані із страховою, банківською й іншими фінансово-економічними системами. Це дало змогу визначити сутність «фінансові ресурси НПФ» як окрему економічну категорію і не ототожнювати його з такими поняттями як «пенсійні активи», «пенсійні кошти» тощо.

2. Удосконалено систему управління фінансовими ресурсами, яка характеризується взаємозв'язком та безперервною взаємодією двох підсистем (керуючої та керованої), а мета її функціонування полягає в забезпеченні оптимальних умов формування, використання та оптимізації фінансових ресурсів НПФ. Удосконалення системи управління спрямоване на ефективне залучення, збільшення та використання фінансових ресурсів НПФ країни і досягнення високих стандартів пенсійного забезпечення для населення.

3. Розроблено середньотерміновий прогноз розвитку НПФ та їх фінансових ресурсів, який дає підстави для твердження, що кількісні показники функціонування цього сектора будуть зменшуватися, а якісні – зростатимуть. Прогнозні розрахунки активів НПФ важливі: на всіх етапах розроблення та реалізації пенсійних програм недержавних пенсійних фондів, оскільки від повноти отриманих даних залежить ефективність прийнятих управлінських рішень щодо фінансових ресурсів; під час формування інвестиційних стратегій компаній з управління активами; при формулюванні державної політики управління щодо недержавних пенсійних фондів; у ході плануванні свої діяльності іншими суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення.

4. Аргументовано, що управління фінансовими ресурсами НПФ на макро- та мікрорівні має здійснюватися з допомогою регулювальних та стимулювальних інструментів. До інструментів регулювання, за допомогою яких встановлюються правила поведінки на ринку та створюються необхідні умови діяльності НПФ, належать: закони, нормативно-правові документи (постанови, укази, розпорядження тощо). Стимулювальні інструменти впливу на фінансові ресурси НПФ, до яких належать: податкова пільга, податкова знижка, звільнення від сплати податків,

податкові канікули – спонукають і схиляють до прогнозованих рішень і кроків. Їх застосування в сукупності дає змогу досягнути відповідних результатів для активізації розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Найперше фіскальне стимулювання формуватиме накопичення в системі НПФ та сприятиме зниженню обсягів тіньової економіки. Через пільги в оподаткуванні для учасників і вкладників НПФ створюють додаткові стимули для офіційної виплати заробітної плати і подальшого накопичення.

5. Ризики в діяльності НПФ спричиняють як зовнішні впливи (політичні, демографічні, інфляційні, правові, психологічні, кібернетичні – зазвичай нефінансові), так і внутрішні, які залежать від результатів діяльності НПФ та якості управління ними (інвестиційні, ринкові, ліквідності). Запропонований у роботі підхід до оцінювання та розрахунку ризиків, який ґрунтується на методі нечітких множин, може використовуватися НПФ та державними структурами для можливості прогнозування своєї діяльності, а також розробленні протекційних механізмів щодо мінімізації їх впливу, адаптації до них чи повного їх усунення.

6. За результатами проведеного аналізу запропоновано підходи до вдосконалення системи державного регулювання і нагляду за НПФ та їх фінансових ресурсів, до якої належать: урядові та громадські органи управління НПФ, принципи регулювання та нагляду, напрями регулювання та нагляду за НПФ, інструменти регулювання та нагляду за НПФ та їхніми фінансовими ресурсами (перевірки, нормативи, обмеження, штрафи, пільги). Зокрема, делегування частини повноважень Нацкомфінпослуг, як державного органу регулювання та нагляду за діяльністю НПФ, саморегульованим організаціям (Національній асоціації НПФ України та адміністраторів України) допоможе сформувати ефективне середовище розвитку НПФ.

7. Обґрунтовано концепційні засади розвитку державної політики у секторі НПФ, до яких належать: мета, принципи, чинники, об'єкти та суб'єкти державної політики, умови активізації політики держави щодо розвитку та зростання недержавних пенсійних фондів, напрями вдосконалення, очікувані результати. Реалізація концепції сприятиме структурним змінам у секторі НПФ та в підсумку посилить його економічну й соціальну ефективність.

8. Розроблено модель акумулювання та використання фінансових ресурсів НПФ, яка при адаптації до специфіки їх функціонування, допоможе ефективніше розподіляти фінансові ресурси з урахуванням попередніх результатів і прогнозних оцінок їхньої діяльності, а також потенціалу фінансового ринку. Кожен фонд повинен володіти потужним аналітичним апаратом для визначення тенденцій і точних фінансово-економічних розрахунків, вагоме місце в яких повинні займати ґрунтовні прогнози на короткотермінову, середньотермінову та довготермінову перспективу. Запропонована методика Data Mining дасть змогу НПФ у процесі розроблення їх стратегій розвитку ефективніше здійснювати управління фінансовими ресурсами та забезпечувати ґрунтовніше прогнозування їхньої діяльності.

Отримані наукові результати, рекомендації та пропозиції сприятимуть підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів в Україні та можуть бути використані у процесі вдосконалення нормативно-правової бази щодо державного регулювання та нагляду за НПФ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Грудзевич І. Т., Маслічук С. А. Фінансові проблеми пенсійної реформи // Проблеми розвитку фінансової системи України та шляхи їх вирішення: колективна монографія / за заг. ред. М. І. Карліна. Луцьк: Вежа-друк, 2014. 364 с. (авторові належить 0,64 д. а. – Частина І. Розділ 6, п. 6.1. «Історія становлення пенсійного забезпечення в Україні та світі», С. 115–124; п. 6.3. «Передумови та необхідність пенсійної реформи в Україні», С. 127–132).

2. Теслюк С. А. Сутність фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів та прогнозування їх обсягу [Електронний ресурс] // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка та суспільство»: зб. наук. пр. 2018. Вип. 16. Режим доступу: <http://economyandsociety.in.ua> (фахове видання, Index Copernicus, EBSCO). – 0,67 д. а.

3. Теслюк С. А. Особливості інвестування активів недержавних пенсійних фондів в Україні // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони». Серія «Економіка та підприємництво». 2015. № 3. С. 24–29 (фахове видання). – 0,62 д. а.

4. Теслюк С. А. Історико-фінансові аспекти формування і розвитку пенсійного забезпечення // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 12. С. 162–165 (фахове видання, Index Copernicus). – 0,63 д. а.

5. Теслюк С. А. Порівняльна характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення в Україні // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 9. С. 149–152 (фахове видання). – 0,57 д. а.

6. Теслюк С. А. Інвестиційний потенціал недержавних пенсійних фондів // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 4(2). С. 76–81 (фахове видання). – 0,50 д. а.

7. Теслюк С. А. Модель накопичення та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів у контексті їх стратегічного управління // Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2017. Вип. 54. С. 284–293 (фахове видання). – 0,57 д. а.

8. Маслічук С. А. Фінансові аспекти реформування пенсійних систем // Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2014. Вип. 25. С. 119–124 (фахове видання, Index Copernicus, EBSCO). – 0,55 д. а.

9. Теслюк С. А., Грудзевич І. Т. Обґрунтування доцільності впровадження недержавного пенсійного забезпечення // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 3. С. 107–114 (фахове видання, Index Copernicus) (автору належить 0,25 д. а., де проаналізовано складові пенсійної системи України).

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Теслюк С. А. Переваги діяльності та оцінка інвестування активів вітчизняних недержавних пенсійних фондів // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015. № 3. С. 62–67. – 0,54 д. а.

11. Теслюк С. А. Розробка концептуальних підходів до формування державної політики розвитку НПФ в Україні // Причорноморські економічні студії: [науковий журнал]. 2018. Вип. 29. С. 90–95 (фахове видання, Index Copernicus). – 0,60 д. а.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

12. Теслюк С. А. Сучасний стан та перспективи формування активів недержавних пенсійних фондів в Україні // Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку: матеріали ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 29–30 трав. 2014 р.). Луцьк, 2014. С. 174–176. – 0,13 д. а.

13. Теслюк С. А. Вплив економічних та неекономічних чинників на діяльність недержавних пенсійних фондів в Україні // Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 10–11 жовт. 2014 р.). Херсон, 2014. Ч. 2. С. 118–121. – 0,18 д. а.

14. Теслюк С. А. Принципи недержавного пенсійного забезпечення в Україні // Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управління проектами: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16–17 жовт. 2014 р.). Одеса, 2014. С. 90–92. – 0,11 д. а.

15. Теслюк С. А. Переваги та недоліки діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали ХХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 25–26 трав. 2015 р.). Луцьк, 2015. С. 104–106. – 0,13 д. а.

16. Теслюк С. А. Інвестування пенсійних активів в Україні // Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. Ч. 2. С. 81–83. – 0,13 д. а.

17. Теслюк С. А. Порівняльна характеристика інститутів недержавного пенсійного забезпечення // Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 8–9 квіт. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. Ч. 2. С. 112–115. – 0,20 д. а.

18. Теслюк С. А. Порівняльна характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали ХХІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 25–26 трав. 2016 р.). Луцьк, 2016. С. 132–134. – 0,20 д. а.

19. Теслюк С. А. Реформування пенсійної системи Чилі: досвід для України // Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 14–15 жовт. 2016 р.). Дніпро, 2016. С. 145–148. – 0,14 д. а.

20. Теслюк С. А. Механізм управління фінансовими ресурсами недержавного пенсійного фонду // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали ХХІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 24–25 трав. 2017 р.). Луцьк, 2017. С. 121–123. – 0,20 д. а.

АНОТАЦІЯ

Теслюк С. А. Фінансові ресурси недержавних пенсійних фондів в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки; Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2018.

Дисертація присвячена вирішенню науково-практичного завдання щодо розроблення та обґрунтування теоретичних положень й практичних рекомендацій з метою забезпечення підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами НПФ України в умовах соціальної-економічної нестабільності.

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади формування фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів, узагальнено теоретичні положення щодо визначення економічної сутності НПФ, дефініції «фінансові ресурси НПФ», а також сформульовано теоретико-методологічні підходи до побудови системи управління ними. Проаналізовано стан та динаміку фінансових ресурсів вітчизняних недержавних пенсійних фондів, проведено середньотермінове прогнозування розвитку НПФ та обсягу їх активів, визначено суб'єкти та інструменти управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів в Україні, а також здійснено оцінювання ризиків, які виникають у процесі їх діяльності на ринку фінансових послуг.

Запропоновано напрями підвищення ефективності державного регулювання та нагляду за фінансово-ресурсною діяльністю НПФ в контексті вітчизняного і зарубіжного досвіду. Удосконалено концепцію державної політики розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні, яка сприятиме структурним змінам у секторі НПФ та дасть змогу посилити їх економічну та соціальну ефективність. Розроблено модель акумулювання та використання фінансових ресурсів НПФ, яка допоможе ефективніше їх розподіляти з урахуванням попередніх результатів і прогнозних оцінок їхньої діяльності, а також потенціалу вітчизняного фінансового ринку.

Ключові слова: недержавні пенсійні фонди, фінансові ресурси, пенсійні внески, пенсійні виплати, прогнозування, управління фінансовими ресурсами, ризики недержавних пенсійних фондів, стратегія розвитку.

АННОТАЦИЯ

Теслюк С. А. Финансовые ресурсы негосударственных пенсионных фондов в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки; Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2018.

Диссертация посвящена решению научно-практической задачи по разработке и обоснование теоретических положений и практических рекомендаций с целью

обеспечения повышения эффективности управления финансовыми ресурсами НПФ Украины в условиях социальной-экономической нестабильности.

Обоснованы теоретико-методологические основы формирования финансовых ресурсов НПФ, обобщены теоретические положения по определению экономической сущности НПФ, дефиниции «финансовые ресурсы НПФ», а также сформулированы теоретико-методологические подходы к построению системы управления ими. Проанализировано состояние и динамику финансовых ресурсов отечественных негосударственных пенсионных фондов, проведено среднесрочное прогнозирование развития НПФ и объема их активов, определены субъекты и инструменты управления финансовыми ресурсами негосударственных пенсионных фондов в Украине, а также осуществлена оценка рисков, возникающих в процессе их деятельности на рынке финансовых услуг.

Предложены направления повышения эффективности государственного регулирования и надзора за финансово-ресурсной деятельностью НПФ в контексте отечественного и зарубежного опыта. Усовершенствована система государственной политики развития негосударственных пенсионных фондов в Украине, которая будет способствовать структурным изменениям в секторе НПФ и позволит усилить их экономическую и социальную эффективность.. Разработана модель аккумуляции и использования финансовых ресурсов НПФ, которая поможет эффективнее их распределять с учетом предыдущих результатов и прогнозных оценок их деятельности, а также потенциала отечественного финансового рынка.

Ключевые слова: негосударственные пенсионные фонды, финансовые ресурсы, пенсионные взносы, пенсионные выплаты, прогнозирования, управление финансовыми ресурсами, риски негосударственных пенсионных фондов, стратегия развития.

ANNOTATION

Teslyuk S. A. Financial Resources of Non-State Pension Funds in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the Scholarly Degree of the Candidate of Economic Sciences in Specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – Lesia Ukrainka Eastern European National University; Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2018.

The dissertation is devoted to solving the scientifically applied task in relation to development and substantiating theoretical positions and practical recommendations in order to increase the efficiency of management of financial resources of NPF in Ukraine in conditions of socio-economic instability.

The author formulated theoretical and methodological principles for the formation of financial resources of non-state pension funds, analyzed the system of providing them with financial resources and justified the recommendations for improving the system of formation and use of financial resources of non-state pension funds in Ukraine.

The thesis research lends credibility to theoretical and methodological backgrounds to the financial resource formation in non-state pension funds, provides insight to the system of financial resources supply to non- state pension funds in Ukraine, and also indicated guidelines for supplying and use of the financial resources in the course of

operations of non-state pension funds. Improved the structure of the system and the mechanism for managing the financial resources of non-state pension funds, which, in contrast to existing approaches, combines the mission, goals and principles of management, forms, methods and tools of management, characterized by the interaction of two subsystems (the managing and the administered) that is necessary in the formation strategic priorities for the development of non-state pension provision in Ukraine.

The state and dynamics of financial resources of domestic non-state pension funds are analyzed. Due to the regression analysis and the construction of trend models, a mid-term forecasts of the NPF and its assets was prepared. It offers a set of decision support tools that can improve the effectiveness uses of financial resources of the NPF, which allows the complex use of regulatory and incentive measures.

It has been substantiated that the identification and risk management in the activity of non-governmental pension funds is a complex and multifaceted task for managing the fund. It is proposed to classify risks in the activity of non-governmental pension funds into external (risks of distrust, political, legal, systemic, inflationary and cyber-risks) and internal ones (investment, market, and liquidity). The paper proposes a risk management system, which is a collection of a number of elements that interact with each other for the adoption and implementation of management decisions aimed at reducing the likelihood of adverse outcomes and minimizing potential losses.

Improved methodological approaches to risk assessment adapted to the peculiarities of functioning of non-state pension funds, which, in the absence of specific quantitative indicators for evaluation, based on the fuzzy sets method, allow them to calculate, determine the degree of their integrated impact on pension contributions and retirement benefits for the development of non-state pension funds appropriate mechanisms for their minimization, adaptation to them, or complete avoidance.

Improved system of state regulation and supervision of activity NPF and their financial resources, that is formed by the corresponding international bodies of adjusting and supervision after the subjects of the non-state pension system, corresponding national public authorities, organs of management of NPF and voluntarily associations of NPF. This system functions on the basis of observance of certain principles and directions of adjusting and supervision.

The concept of formation of the state policy for the development of the financial and resource base of non-state pension funds in Ukraine (conditions, factors, tasks, directions, expected results) is grounded, which will promote structural change in the sector of non-state pension funds, increase its efficiency and competitiveness, and will ultimately have a positive effect on economic growth and welfare of the population. The model of accumulation and use of financial resources of non-state pension funds is developed, application of which, in adapting to the specifics of their functioning, will help to allocate financial resources more efficiently, taking into account the preliminary results and forecasts of their activity, as well as the potential of the financial market.

Key words: non-state pension funds, financial resources, pension payments, pension payments, forecasting, management of financial resources, risks of non-state pension funds, development strategy.

Підписано до друку 23.10.2018 р. Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсетний.
Обсяг 0,9 ум. друк. арк., 0,9 обл.-вид. арк. Наклад 100 прим. Зам. 43.
Друк – Вежа-Друк (м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65). Свідоцтво
Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 4607 від 30.08.2013 р.